

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BORARO (P3)

2018

MEMORANTAMO

MEPUTSO: 100

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 9.

ELA HLOKO:

- Diriša rubriki ye ge o swaya ditaodišo (Lephephe la 3, KAROLO YA A).
- Meputso ya 0–50 e arotšwe ka magato a mahlano a dithalošo.
- Mo go diteng, polelo le mongwalelo, le legato le lengwe le le lengwe la magato a dithalošo a mahlano le arotšwe ka dikarolwana tše pedi, e lego legato la godimo le la fase go lebeletšwe kabo ya meputso le dithalošo.
- Sebopego ga se sa arolwa ka legato la godimo le la fase.

KAROLO YA A: RUBRIKI YA GO SWAYA DITAODIŠO [MEPUTSO YE 50]

Dinyakwa		Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
DITENG LE PEAKANYO (Go araba dipotšišo) Tatelano ya dikgopolo ge go dirwa peakanyo. Temogo ya morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. MEPUTSO YE 30	Legato la godimo	28–30	22–24	16–18	10–12	4–6
		-Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo go fetiša. -Dikgopolo tše bohlale, tša go hlohla mabjoko tšeo di tšwelego mahlalagading. -Peakanyo le tlemagano ke tšeo di ikgethilego go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	-Potšišo e arabilwe gabotsebotse. -Dikgopolo di kgahliša kudu ebile di sepelelana le hlogo/sererwa. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše botsebotse go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	-Karabo e a kgotsofatša. -Dikgopolo di tlemagane ebile di a kgodiša. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše kaone go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	-Tlemagano ya dikgopolo ga se ya maleba. -Dikgopolo ga di tšwelele gabotse ebile ga di bontšhe boithamelo. -Tatelano le tlemagano ya dikgopolo di tšwelela gannyane.	-Molekwa o tšwele tseleng kudukudu. -Dikgopolo di hlakahlakane ebile ga di nepiše. -Dikgopolo ga di nepiše hlogo ebile di a ipoeletša. -Ga go tatelano le tlemagano ya dikgopolo.
	Legato la fase	25–27	19–21	13–15	7–9	0–3
		-Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo. -Dikgopolo tše bohlale tša go tšwa mahlalagading. -Bokgoni bja maemo a godimo bja go beakanya le go tlemaganya dikgopolo go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	-Potšišo e arabilwe gabotse. -Dikgopolo di a kgahliša ebile di sepelelana le hlogo/sererwa. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše botse go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	-Potšišo e arabilwe ka mo go kgotsofatšago eupša ga se ya hlaka gabotse. -Tlemagano ya dikgopolo e a kgotsofatša ebile e a kgodiša. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo di a kgotsofatša go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	-Molekwa o tšwele tseleng. -Dikgopolo di hlakahlakane. -Ga go peakanyo goba tlemagano ya dikgopolo yeo e tšwelelago.	-Ga go bolelwe selo ka hlogo yeo e filwego. -O tšwele tseleng kudukudu. -Diteng ga di nepiše ebile di hlakahlakane.

<p>POLELO, MONGWALELO LE PALOBOHLATSE</p> <p>Segalo, retšistara, mongwalelo, tlotlontšu ya maleba ya morero le dikamano. Kgetho ya mantšu. Tirišo ya polelo le melawana, maswao, popopolelo le mopeleto.</p> <p>MEPUTSO YE 15</p>	<p>Legato la godimo</p>	<p>14–15</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana kudukudu le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo ke ya boitshepo, ya go nona, ya maatlakgogedi. -Polelo e na le segalo sa go ba le maatlakgogedi ebile e nonne ka mebolelwana ya go kgahliša. -Ga go na le ge e ka ba phošwana e tee ya popopolelo le mopeleto. -Polelo e beakantšwe ka bokgwari bja maemo a godimodimo.</p>	<p>11–12</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotsebotse le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo e na le maatla, ya segalo sa maleba. -Diphošo tša popopolelo le mopeleto ga se tše kae. -Polelo e beakantšwe gabotsebotse.</p>	<p>8–9</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotse le morero, baamogedi le dikamano. -Tirišo ya maleba ya polelo e dira gore molaetša o kwagale. -Segalo ke sa maleba. -Mebolelwana e dirišitšwe go godiša boleng bja diteng.</p>	<p>5–6</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gannyane le morero, baamogedi le dikamano. -Tirišo ya polelo ke ya motheo. -Segalo le mošito ga se tša maleba. -Tlotlontšu ke ye nnyane kudu.</p>	<p>0–3</p> <p>-Polelo ga e kwešišagale. -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelane le morero, baamogedi le dikamano. -Tlotlontšu ke ye nnyane kudukudu moo e lego gore e dira gore ditaba di se kwešišagale.</p>
		<p>Legato la fase</p>	<p>13</p> <p>-Polelo ya maemo a godimodimo ya go ba le segalo se maatla. -Ga go na le ge e kaba phošwana e tee ya popopolelo goba mopeleto. -Polelo e beakantšwe ka bokgwari.</p>	<p>10</p> <p>-Polelo ke ya maemo a godimo ya go ba le maatlakgogedi. -Segalo ke sa maleba sa go ba le maatlakgogedi. -Diphošwana tše nnyane tša popopolelo le mopeleto. -Polelo e beakantšwe gabotse.</p>	<p>7</p> <p>-Tirišo ya polelo e a kgotsofatša eupša e na le diphošo. -Segalo se a kgotsofatša eupša mebolelwana ga se ya dirišwa o kaalo.</p>	<p>4</p> <p>-Polelo ga e kgotsofatše. -Ga go phapantšho ya mafoko. -Tlotlontšu ga se ye kaalo.</p>
<p>SEBOPEGO</p> <p>Dinyakwa/Dipharologantšho tša setšweletšwa. Tšwetšopele ya ditemana le tlhamo ya mafoko.</p> <p>MEPUTSO YE 5</p>		<p>5</p> <p>-Tšwetšopele ya sererwa ke ya maemo a godimodimo. -Tlhalošo ya dikgopolo ke ya maemo a godimodimo. -Tlhamo ya mafoko le ditemana ke ya go ikgetha, ya maemo a godimodimo.</p>	<p>4</p> <p>-Tatelano ye botse ya tšwetšopele ya dintlha. -Tlemagano ye botse ya dintlha le dikgopolo. -Mafoko le ditemana di beakantšwe ka makgethe.</p>	<p>3</p> <p>-Dintlha tša maleba di tšweleditšwe. -Mafoko le ditemana di hlamegile gabotse. -Taodišo e a kwagala.</p>	<p>2</p> <p>-Dintlha tša maleba ga se tše kae. -Mafoko le ditemana di na le diphošo. -Taodišo e a kwagala eupša e na le mafokodi.</p>	<p>0–1</p> <p>-Dintlha tša maleba ga di gona. -Mafoko le ditemana di fošagetše. -Taodišo ga e kwagale.</p>

KAROLO YA B: RUBRIKI YA GO SWAYA DITŠWELETŠWA TŠE TELELE TŠA TIRIŠANO [MEPUTSO YE 25]

Dinyakwa	Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
<p>DITENG, PEAKANYO LE SEBOPEGO</p> <p>-Go araba dipotšišo le dikgopolo. -Tatelano le peakanyo ya dikgopolo. -Morero, baamogedi, dinyakwa/dipharologantšho le dikamano.</p> <p>MEPUTSO YE 15</p>	<p>13–15</p> <p>-Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo go fetiša. -Dikgopolo ke tše bohlae tša go tšwa mahlalagading. -Tsebo ye e tseneletšego ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa. -Ditaba di nepiša setšweletšwa thwi. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ke ya maemo a godimo. -Tlhalošo ya ditaba ke ya maemo a godimo ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba sa go sepelelana le setšweletšwa.</p>	<p>10–12</p> <p>-Bokgoni bjo bobotsebotse bja go araba potšišo bjoo bo laetšago tsebo ye botse ya mohuta wa setšweletšwa. -Ditaba di nepiša setšweletšwa. -Molekwa ga se a tšwa tseleng. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ke ye botse. -Tlhalošo ya ditaba ke ye botse ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba eupša se na le diphošwana di se kae.</p>	<p>7–9</p> <p>-Bokgoni bja go kgotsofatša bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ya mohuta wa setšweletšwa. -Go na le nepišo eupša go na le go tšwa tseleng gannyane. -Tlemagano ya dikgopolo le dikamano e a kgotsofatša. -Tlhalošo ya ditaba e a kgotsofatša ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba eupša se na le diphošo tše dintšinyana.</p>	<p>4–6</p> <p>-Bokgoni bja motheo bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ye nnyane ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa. -Go na le nepišo ye nnyane ya setšweletšwa eupša go na le go tšwa tseleng. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ga se ye kaalo. -Tlhalošo ya ditaba ke ya motheo ebile e thekga sererwa gannyane. -Ga se a šomiša melao ya sebopego ka tshwanelo. -Go tlogetšwe dintlha tše bohlokwa.</p>	<p>0–3</p> <p>-Karabo ya gagwe ga e laetše tsebo le ye nnyane ya mohuta wa setšweletšwa. -Molaetša ga o tšwelele gabotse ka ge molekwa a tšwele tseleng kudukudu. -Ga go tlemagano ya diteng le dikgopolo. -Ditaba di hlalošwa gannyane. -Sebopego sa setšweletšwa ga se sona.</p>
<p>POLELO, SETAELE LE PALOBOHLATSE</p> <p>Segalo, retšistara, setaele, morero, baamogedi le dikamano. Tirišo ya polelo le melawana. Kgetho ya mantšu. Maswao le mopeleto.</p> <p>MEPUTSO YE 10</p>	<p>9–10</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotsebotse le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo e nepagetše ebile e hlamegile gabotse. -Ga go na le ge e ka ba pošo e tee.</p>	<p>7–8</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotse le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo ga e na diphošo tša popopolelo ebile e hlamegile gabotse. -Tlotlontšu ke ye ntši. -Gantši ga go diphošo.</p>	<p>5–6</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana le morero, baamogedi le dikamano. -Diphošo tša popopolelo ga se tše ntši. -Tlotlontšu ke yeo e lekanetšego. -Diphošwana tšego di lego gona ga di fetošo molaetša.</p>	<p>3–4</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelane gabotse le morero, baamogedi le dikamano. -Popopolelo ga se yeo e nepagetšego ebile e tletše ka diphošo. -Tlotlontšu ga se ye ntši. -Molaetša o a tšwelela eupša o arošitšwe.</p>	<p>0–2</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelane le morero, baamogedi le dikamano. -Sengwalo se tletše ka diphošo ebile se hlakahlakane. -Tlotlontšu yeo e lego gona ga e sepelelane le morero le ga nnyane. -Molaetša ga o tšwelele le ga nnyane.</p>

ELA HLOKO:

- Dintlha tšeo di filwego ka tlase ga hlogo ye nngwe le ye nngwe memorantamong wo ke tša go hlhla baswai fela
- Kwešišo ya molekwa ya hlogo yeo a e kgethilego e elwe šedi le ge dintlha tša gagwe di fapana le tšeo di filwego gammogo le tša moswai.

KAROLO YA A: DITAODIŠO**POTŠIŠO YA 1**

Balekwa ba ngwale taodišo ya mantšu a 400–450 ka hlogo e tee ya tšeo di filwego. Ba ka ngwala ka mehuta ye e latelago ya ditaodišo: Kanegelo, tlhalošo, kgadimo, kahlaahlo, ngangišano goba tswalano ya tšona.

1.1 Ke lemogile ka morago gore ke mo ahlotše ka mokgwa woo e sego wa maleba.

Tše dingwe tša dintlha tša diteng di ka akaretša tše di latelago:

- Go diregile eng pele ga kahlolo
- Motho yo o ahloletšwe eng
- Sephetho sa kahlolo
- Ke ka lebaka la eng a ahlotšwe ka tsela ye
- Ke eng seo se go lemošitšego gore kahlolo ya gago ga se ya maleba

[50]

1.2 Tlhokego ya meetse ke tlhobaboroko.

Tše dingwe tša dintlha tša diteng di ka akaretša tše di latelago:

- Bohlokwa bja meetse
- Seo se hlolago tlhokego ya meetse
- Ditlamorago tša tlhokego ya meetse
- Magato ao a ka tšewago go fediša tlhokego ya meetse

[50]

1.3 Palamente ya Afrika-Borwa

Tše dingwe tša dintlha tša diteng di ka akaretša tše di latelago:

- Tlhalošo ya palamente
- Ditiragalo tša ka palamenteng
- Dikakanyo tša balekwa mabapi le tshepedišo ya ka palamenteng

[50]

1.4 Seo se nthušetšego gore ke atlege

Tše dingwe tša dintlha tša diteng di ka akaretša tše di latelago:

- Go se fele pelo, kgotlelelo le maikemišetšo
- Go tšwetša dithuto pele

[50]

1.5 **Go agwa ga mabenkelegoparara ('shopping malls') go godiša ekonomi****Tše dingwe tša dintlha tša diteng di ka akaretša tše di latelago:**

- Mehola ya mabenkelegoparara
- Mehuta ya mabenkele
- Kabo ya mešomo

[50]1.6 **Katlego ga se mahlatse ke go šoma ka maatla.****Tše dingwe tša dintlha tša diteng di ka akaretša tše di latelago:**

- Lehlakore leo ba le kgethago, go dumela goba go ganetša
- Go nganga go ya le ka lehlakore leo ba le tšeago
- Go nganga ba laetša seo se hloago/se sa hlolego katlego
- Ka moo katlego e sego/e lego mahlatse ka gona

[50]

1.7.1 • Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa e akaretša mehuta ya ditaodišo le ka moka

1.7.2 • Molekwa o ikgethela seswantšho gomme a ngwala taodišo ka mohuta woo a o nyalantšhago le seswantšho seo

- Molekwa a abelwe meputso ge a file tlhalošothwii/tlhalošo ya seka/ditlhalošo tše di le pedi

Tše dingwe tša dintlha tša diteng di ka akaretša tše di latelago:

- 1.7.1
- Mehola ya dikgomo
 - Ditšweletšwa tša maswi
 - Phulo
 - Kabo ya mešomo

- 1.7.2
- Tsebo ke sebetša se bohlokwa
 - Mehola ya dipuku

[50]**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 50**

KAROLO YA B: DITŠWELETŠWA TŠA TIRIŠANO**POTŠIŠO YA 2****2.1 LENGWALO LA SEGWERA****Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

- Lethabo leo le aparetšego mongwadi
- Dikeletšo tšeo di fiwago
- Tebogišo

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Sebopego le botelele e be tša maleba
- Atrese e tee fela ya mongwadi/moromedi
- Letšatšikgwedi le ngwalwe ka tlase ga atrese
- Madume/Matseno a makopana a maleba
- Retšistara le polelo ya go hlompha le go lokologa
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego
- Mafelelo/Bofelo e be boitsebišo bja mongwadi ka mokgwa wa setlwaedi
- Mohlala: Ke nna/Wa gago/Mogwera wa gago
- Mongwadi wa lengwalo ga se a swanela go ngwala leina le sefane, eupša leina la gagwe fela goba sereto.

[25]**2.2 TŠA BOPHELO BJA MOHU****Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

- Mohu e be e le motsebalegi wa mohuta mang/o be a tsebalega ka eng?
mohlala:rakgwebo,bj.bj
- Mehuta ya dikgwebo tša gagwe
- Mehola ya mohu setšhabeng

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Leina le sefane sa mohu
- Batswadi ba mohu
- Lefelo leo mohu a belegetšwego go lona
- Letšatši la matswalo a mohu
- Dithuto tšeo mohu a di fihleletšego
- Tša mošomo
- Ditiro tše botse le tša go kgahliša tšeo mohu a gopolwago ka tšona
- Letšatši leo a hlokofetšego ka lona
- Seo se hlotšego lehu la gagwe
- Maina a meloko ya kgauswi yeo mohu a e tlogetšego
- Lefoko la taelo. Mohlala: Mohu a ka laelwa ka sereto
- Retšistara le polelo e be tša semmušo
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego

[25]

2.3 POLEDIŠANO**Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

- Ke ngwana wa mohuta mang
- Ke eng seo se mo fetošitšego bophelong
- Lebaka la Malose la go goroga gae bošego
- Ditlamorago tša go goroga gae bošego
- Go kgalwa ga Malose ke tatagwe

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Maina a batho bao ba boledišanago a tšweletšwe ka letsogong la ngele, a latelwe ke leswao la dikgorwana
- Tirišo ya mantšu a ka mašakaneng e dumeletšwe
- Poledišano e kgone go bapalega
- Mmadi a kgone go hwetša sererwa ge a dutše a e bala
- Bakgathatema ba swarelele sererwa
- Ba laetše tsebo ye e tseneletšego ya polelo, go swana le: polelo ya go hlalefetša, dikamano tša maatla, mekgwa ya lephelo, phedišano le setšo mabapi le ditokelo tša botho
- Ba ka šomiša mabokgoni a go rerišana gore go fihlelelwe tumelelano
- Go be le matseno le mafelelo a go goga šedi ya mmadi

[25]**2.4 POLELO****Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

- Maikutlo a lethabo
- Maikemišetšo bophelong
- Ditebogo di lebišwa go bao ba amegago
- Thumo

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Matseno, mmele le mafelelo/thumo
- Matseno e be ao a gogago šedi ya batheeletši
- Diteng di be mabapi le polelo yeo e filwego mafelelong a moletlo
- Go šomišwe mafoko a makopana a dikgopolo tše bonolo
- Go dirišwe mehlala ya go tlwaelega
- Retšistara le polelo e be tša segwera
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego

[25]

2.5 DITSHWAYATSHWAYO**Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

- Gore puku e mabapi le eng
- Seo se go kgahlilego ka puku yeo

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Leina la puku
- Ngwala ka motho wa pele
- Ngwala ka lebaka le le fetilego
- Mahlaodi le mantšu ao a tsošago maikutlo go tšweletša dikgopolo a nyakega
- Retšistara le polelo e be tša maleba
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego
- Batho ba be le kgahlego ya go bala puku yeo
- Tšweletša dintlhakgolo ka boripana
- Kanego ya ditaba ka moka ga e nyakege, šuela mmegetlwa go ikgopolela, le go ikagela seswantšhokgopolo sa tiragalo yeo
- Anega ka tsela yeo e ka dirago gore moanegelwa a dumele

[25]**2.6 TAODIŠWANA/ATHIKELE YA KURANTA****Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

- Mabaka ao a dirago gore mabitla a senywe
- Ditlamorago tša tshenyo
- Maikutlo a mongwadi
- Maele ao a fiwago setšhaba

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Hlogo ya taba
- Leina la mmegi
- Dintlha di fiwe ka boripana le ka nepagalo ntle le go kgopamiša nnete
- Dintlha tše bohlokwa di ngwalwe pele. Mohlala: Mang? Eng? Bjang? Neng? Kae? Go reng?
- Diteng di be mabapi le maikutlo a mongwadi go lebeletšwe tshenyo ya mabitla yeo e diregago
- Taodišwana/Athikele e tsoše kgahlego le go hlohleletša mmadi
- Retšistara le polelo e be tša semmušo
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego

[25]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 50
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 100